

Brorskål och blodsförbund.¹

Af

N. E. Hammarstedt.

Blodet är försoning, emedan lifvet
är däri. 3 Mosebok 17,11.

Huru det går till att dricka brorskål i konungariket Sverige i vår tid, det känna vi en hvar: man »klingar» och »lägger bort titlarna». Utländingar uttala ej sällan sin förvåning öfver detta i deras ögon sällsamma bruk, hvilket väl i sin nuvarande form icke kan vara af så synnerligt hög ålder, men som, sannolikt genom receptionsceremonier i gillen och dylika brödraskap, måste sammanhänga med uråldrig sed. För ett folk, hvilket icke allmänt antagit ett gemensamt tilltalsord, har ock detta brorskålsdrickande en betydelse, som icke må underskattas. Men brorskålen har i forna tider haft en social uppgift, som varit vida större. Den har varit en viktig faktor vid mänsklighetens förmänskligande genom årtusenden.

Brorskålsdrickandet har ingalunda alltid gått så enkelt till som i våra dagar. Men så innebar ceremonien fordom också vida betydligare följder och förpliktelser än nu. Det artificiella broderskapet gällde till och med ofta mer än det naturliga och gör så än i dag hos åtskilliga folk. Hvad nordborna beträffar, finner man, att fostbrödraskap medförde icke blott skyldighet att utkräfvä blodshämnd den ene för den andre utan ofta — och ursprungligen väl alltid — äfven egendomsgemenskap; ja, den öfverlevande skulle enligt Egils och Åsmunds saga till och med dela grafven med den

¹ Föredrag i Religionsvetenskapliga sällskapet d. 13 dec. 1906.

döde genom att tre dygn vistas hos denne i grafhögen. Såsom väsensförbundna hade kontrahenterna att dela samma öde.

»Vi vordo förbundsbröder och blandade vårt blod, och denna vänskap blef för oss af högsta värde», heter det i det på 900-talet skrifna Walthariuskvädet. Äfven hos tyska stammar förekom således seden att vid ingående af brödraförbund blanda blod. Hos nordborna fortlefde seden att ingå fostbrödralag ännu någon tid efter kristendomens införande. Enligt Gisle Surssons saga tillgick det så, att gräsvallen uppskars i en lång remsa, som fasthängde vid marken med bägge ändarna. Denna remsa upplyftes midtpå, och man reste därunder ett spjut såsom stötta. Under den så bildade bågen trädde sedan de, som skulle avsluta förbundet, och skuro sig, så att deras blod rann ner i den blottade mullen. Efter slutad ceremoni nedlades naturligtvis gräsremsan i sitt gamla läge. Kontrahenternas blod var då förenadt hos »moder jord» — annorlunda kan ceremoniens innebörd ej gärna förklaras. Stundom tillgick dock ceremonien annorlunda. Så omtalar t. ex. Saxo, att kontrahenterna läto sitt blod flyta i hvarandras fotspår. Fotspåret ställdes alltså i detta fall, likasom ofta nog inom folkmagien, i väsenssambörighet med den, som gjort det: fotspåret drack å dess »ägares» vägnar. Dessa ceremonier äro emellertid endast af stigande hyfsning föranledda omgestaltningar af ett äldre och ursprungligare tillvägagångssätt. Detta bestod däri, att parterna drucko hvarandras blod. För att bli bröder måste parterna förenas med blodsband, bli blodsfränder. Från inemot hundra år före vår tidräkning finnes en uppgift af Poseidonios (anförd af Atenaios), att germanerna vid sina gillen plägade blanda sitt blod i drycken till ett tecken af fast vänskap.¹ Enligt Eddan hade Oden och Loke blandat blod redan i urtiden. Ännu i Gesta Romanorum förekommer en anteckning, hvaraf framgår, att det var bruk, att kontrahenterna sårade sig i högra armen och därpå sögo hvarandras blod, och skulle sedan »ingendera öfvergifva den andra vare sig i medgång eller motgång, och om någondera förvärfvade något, skulle den andre hafva halfparten».

¹ H. C. Trumbull, The blood covenant. London 1887.

Jag vill med ännu några exempel påvisa, huru seden att dricka brorskål framgått ur blodsförbundet. Trakerna framställas hos de gamla författarne såsom ett rätt och barbariskt folk. Redan år 400 f. Kr. visa de sig emellertid, åtminstone vis å vis hellener, hafva kommit så långt i hyfsning, att blodsförbundet hos dem var afagdt. När Xenofon nämnda år med återstoden af sin här åter nådde Europa, ingick han förbund med trakerkonungen Seutes. Under det därvid hållna gästabudet inträffade, såsom Xenofon helt objektivt skildrar det, följande: Xenofon, som redan druckit rätt mycket, tog det af munskancken framräckta dryckeshornet och sade: »Jag förärrar dig, Seutes, mig själf och dessa mina kamrater att vara dina sanna och pålitliga vänner» — o. s. v. När Xenofon talat, uppsteg Seutes och drack ur hornet jämte Xenofon — alltså tvemännings, såsom det hette hos nordborna — samt *begöt sig tillika med honom med det återstående af vinet*. Jag fäster särskildt uppmärksamheten vid sistomtalade drag. Att vinet var rödt, säger sig själf, och att det här var fråga om en förbundsceremoni framgår alldeles otvetydigt såväl af hela framställningen för öfrigt som äfven däraf, att Seutes förut erbjudit Xenofon sin dotter till äkta mot att Xenofon i stället skulle gifva Seutes sin, ifall han hade någon. Äfven hade Seutes åt Xenofon anvisat boningsplats med full eganderätt. Xenofon och hans krigare upptogos alltså i den trakiska staten — kanske utan att de själfva fullt insågo hvarom det var fråga, och Xenofon och Seutes slöto blodsförbund med vin i stället för blod. I nederländska Indien likasom hos åtskilliga mexikanska stammar är det, enligt Strack,¹ brukligt, att vid stiftande af förbund parterna bestryka sig med blod från en och samma person. I den arabiska litteraturen från 500- och 600-talet e. Kr. omtalas ej sällan blodsförbund, hvilka dock tillgingo sålunda, att parterna doppade sina händer i ett offerdjurs — vanligen en kamels — blod. Emellertid omtalar Herodotos omkring 500 år före vår tidräkning, att blodsförbund förekommo hos araberna, hvilka tillgingo så, att kontrahenterna sårade sig och sedan ströko blodet på

¹ H. L. Strack, Das Blut im Glauben und Aberglauben der Menschheit, München 1900.

sju mellan dem lagda stenar. Här möta vi alltså människoblod vid ceremonien, och då ännu långt senare i den antydda arabiska litteraturen blodsförbundsledamöterna kallas »blodslickare», framgår däraf tydligt, att bägge de skildrade ceremonierna efterträdt ett ursprungligare och råare, hvilket för öfrigt ännu praktiseras af åtskilliga arabiska och syriska stammar. Denna ursprungligare metod, som bestod däri, att kontrahenterna drucko eller uppsögo hvarandras blod, har förekommit hos ett flertal folk äfven i Europa. Om ibererna förtäljer Tacitus, att deras konungar, när de slöto förbund, ömsesidigt uppsögo hvarandras, genom ett lätt snitt ur högra tummen framkallade blod. Hos irerna slöts likaledes förbund genom ömsesidigt förtärande af hvarandras blod, och hos sydslaverna härskar bruket ännu: när hos dem ett par släkter ligga i fejd med hvarandra — vanligen med anledning af skyldigheten att kräfva blodshämd — kan fred slutas på det sättet, att en hufvudman för hvardera ätten sårar sig med en nål i högra handen, hvarefter de ömsesidigt suga hvarandras blod, utbyta kyssar och svära hvarandra trogen vänskap. Inom Asien finner man, att blodsförbundet utöfvades hos lyder, armenier och meder likasom ännu in på senare tid i åtskilliga delar af Syrien och Arabien, öfverallt på det sätt, att hvardera parten uppsög den andras ur ena handen eller armen gjutna blod. Men äfven längre bort, såsom t. ex. hos folken i Kambodja, är blodsförbundet i bruk. Där tillgår det stundom så, att parterna låta några droppar af sitt blod rinna i en kopp te, hvaraf sedan hvardera förtär hälften. Hos birmanska bärgfolk blandas blodet med brännvin, hos dajakerna på Borneo stundom med vatten. Hos ett annat folk på sistnämnda ö ingås blodsförbund på det sättet, att något litet blod från bägge kontrahenterna inblandas i en cigarrett, af hvilken dessa sedan röka några bloss. På Borneo, Nya Guinea o. s. v. sker blodsförbundet dock oftast på det ursprungliga sättet genom direkt förtärande af hvarandras blod. Mindre känd är förekomsten af enskild förbrödning genom blodförtäring bland Amerikas urinnevånare. Emellertid synas mer eller mindre likartade förbund hafva förefunnits hos såväl nord- som sydamerikanska indianer. Om invånarne i Yucatan förmäler en författare på 1500-

talet, att parterna för att besegla en beständig vänskap sårade sig i tunga, hand eller arm, så att blod framflöt. Mest förekommer väl blodsförbundet i Afrika, där det är i bruk alltifrån Madagaskar till Kongo och Kamerun. Märkligt nog tyckes det här hafva antagit jämförelsevis sekundära former. I »Tre år i Kongo» skildrar vår landsman Pagels utförligt en dylik ceremoni, hvori han själf var ena parten. På ett bananblad sammanblandades jord och salt, hvarefter en af infödingarne skar en skära i Pagels' högra arm och en liknande i höfdingens. Såren betäcktes med jord- och saltblandningen, hvilken uppsög det framsipprande blodet. Kontrahenterna lade därefter armarnas sår mot hvarandra och gnedo dem lindrigt, så att en blodsblandning ägde rum. Längre uppåt Kongofloden lägger man på såren tvenne hönslefrar, hvilka insupa blodet, hvarefter hvardera parten uppåter den lefver, som innehåller den andres blod. »Om det i allmänhet finnes något, som för vilden är heligt», säger Pagels, »så är det detta blodsförbund, hvarigenom tvenne individer förenas så nära med hvarandra, att i enlighet med de vid detsamma ingående afgifna löfftena alla den enes intressen blifva den andres, den enes vänner och fiender äfven den andres. Den ene blodsbrodern är skyldig att skydda den andre, den enes kvinnor och alla tillhörigheter äro äfven den andres.» Om blodsförbund vid öfre Zambesi skrifer Livingstone, att kontrahenterna blanda sitt blod i öl, som därefter gemensamt förtäres. De blifva därmed »vänner eller släktingar för hela lifvet». På Madagaskar tillgår det så, att parterna låta sitt blod droppa i en skål, där det sedan blandas med åtskilliga ingredienser och omröres med en spjutspets, innan det drickes. Jag tillåter mig här i förbigående påpeka, att då det i Snorres edda omtalas, att vid freds slutet mellan asar och vaner kvasirmjödets af blod och honung indirekt uppkom, denna uppgift, såsom vi sett, icke saknar etnologiska skäl för sig inom ritualens område. Vi hafva ju funnit, att förbundsblodet blandas med te, öl, vin, brännvin m. m., hvarför ej ock med honung och mjöd?

Blodbrödrskapet kan ock samtidigt afslutas af flere personer på en gång i en gemensam ceremoni. Det blir då en kommunion i

ursprunglig bemärkelse — en verklig *communio sanguinis*. Om skyterna förtäljer Herodotos, att vid förbunds avslutande tillgick så, att man i en stor bågare af lergods upphällde vin. Därpå riste sig de höfdingar, som afslöto förbundet, med ett spetsigt redskap och blandade sitt blod i vinet. När detta skett, neddoppades i bågaren allehanda vapen — väl för att dessa skulle bli tillfredsställda och ej längre törsta efter blod! — Då vidare här, likasom i regel öfverallt där blodsförbund förekomma, vederbörliga besvärjelser, förbannelser öfver löftesbrytaren, eder o. s. v. uttalats, utdracks bågaren icke allenast af höfdingarne, som ingingo förbundet, utan ock af de främste i deras följen. Det är märkligt, att Herodotos om samma skyter förmåler, att det hos dem var sed, att höfdingarne en gång om året — väl vid någon bestämd årstid — hvar och en i sitt område fyllde en blandningsbågare med vin, hvilken alla skyter, som i krig dödat någon fiende, skulle vara med om att tömma. Att här en social kommunion föreligger, synes otvifvelaktigt, och sannolikt synes äfven, att denna framgått ur ett mera barbariskt — ett kannibaliskt — bruk.

Förbundsblodet kunde nämligen ock, såsom redan omnämnts, hemtas från en utomstående varelse: från ett djur eller en människa — för en ursprunglig uppfattning var det tämligen likgiltigt, hvilkendera det var, ja helt visst kunde det förra ofta nog sättas högre än den senare. Jag har redan omtalat denna form af blodsförbund hos araberna, hos vilda folk i nederländska Indien o. s. v. Kontrahenterna begöto eller färgade sig därvid med en utomstående människas eller ett djurs blod. Men detta den tredje partens blod kunde naturligtvis, äfven det, också förtäras. Om Catilina omtalar Sallustius, att det berättades, att han, då han tog eden af sina medbrottslingar, låtit i dryckesskålarna kringbära i vin blandadt människoblod, och att, efter afläggandet af en ryslig ed, alla druckit däraf, *såsom det har varit brukligt vid högtidligt begående af heliga handlingar*. Om detta rykte öfverensstämmer med verkligheten eller icke, är här af föga betydelse. Det ådagalägger i hvarje fall, att en dylik föreställning allmänt förekom till och med hos de bildade. För öfrigt står denna uppgift icke ensam i sitt slag.

Vi möta i denna sista form af blodsförbund en af de grundtankar, som äro förenade med offret och med offermåltiden. Vid offret spelade, såsom bekant, blodet en viktig roll. I andra Mosebok (kap. 24) läses, huru Moses lät slakta tjurar åt Javé. Hälften af dessas blod stänkte han på altaret, hälften göt han i skålar och stänkte på folket, sägande: Se detta är *förbundsblodet*, det förbunds som Javé gör med eder» o. s. v. Hos nordborna stänktes likaledes, såsom sagan om Håkan gode förmäler, offerdjurets blod dels öfver altarena med deras gudabilder, dels göts det i skålar och stänktes öfver menigheten. Likheten mellan ebreernas och nordbornas offeritus i detta fall kan tyckas förvånande, men är lättförklarlig nog. I bägge fallen möta vi endast en mer humaniserad, måhända af rent praktiska orsaker föranledd form af det hos hedniska folk allmänna bruket att vid offren dels ingnida gudabilderna eller dessas munnar med blod och fett — hvilket senare äfven är ett animaliskt lifskraftämne — dels själfva förtära däraf. Offerförbundet ingicks såväl mellan stammens eller statens ledamöter sinsemellan som samtidigt mellan dem och gudarne, hvilka ju äfven togo del i den sakrala måltiden.

Att enligt senare uppfattning blodsförbund kunde ingås äfven med dämoniska makter — f. d. gudar — framgår t. ex. af de mångfaldiga berättelserna om traktat med djäfvulen, hvilka undertecknades med blod. Otvifvelaktigt är nämligen detta ett blodsförbund i urartad form. Belysande är följande, som förekommer i ett rannsaktionsprotokoll från Söderala i Hälsingland (af år 1697?): Till det första bekände de — de två anklagade kvinnorna — att de besvära sig djäfvulen i hand med lif och själ, och »strax när de sig så besvuro sprack huden sönder på den ena på högra armen, på den andra på högra axeln, så att allt blod lopp af dem, och djäfvulen gaf dem så en annan ny blod, hvaraf de kunde flyga öfver båd bärg och dalar, skogar och vatten». Denna blodassimilation medförde alltså, sedd med vår tids ögon, hänförelse, hänryckning, extas i dessa ords ursprungliga betydelse. Kvinnorna blefvo *utom sig* eller *ifrån sig*, för att begagna uttryck, som ej vunnit samma höga betydelse som de förut använda orden. Jag har här berört en sida

af blodsfortärandet, på hvilken jag nu icke kan vidare ingå. Däremot kan jag icke afhålla mig från att i detta sammanhang omnämna ett egendomligt svenskt folkbruk. I sin beskrifning öfver vidskepelse i Danderyd och Lidingö omtalar kyrkoherde Wallenstein följande: »Första Maji hvarje år» — alltså vid Walpurgis! — »skall all ungdom låta öppna sig ådern, i synnerhet skall detta vara nyttigt för flickor. Då skall man ock roa sig med dants och drickande, hvilket kallas att *dricka mærg i benen*. — Åderlåtningarna blefvo år 1786 alldeles afskaffade genom föreställningar från predikstolen». — Är det möjligt, att vi här i Stockholms grannskap ännu i slutet af 1700-talet i denna åderlåtning och detta drickande af »mærg i benen» möta kvarlefvor af ett urhedniskt sakrament! — Jag dristar ej påstå det, men jag har dock i förbigående velat påpeka detta sällsamma drag.

»Blut ist ein ganz besondrer Saft», säger Mefistofeles i Goethes Faust, och detta yttrande citeras så ofta såsom ett uttryck för mystisk djupsinnighet, att också jag måste citera det. Blod var enligt uråldrig uppfattning lifssubstansen. Odysseus elfte sång ger en gripande skildring af de dödes trånad efter detta ämne, och blod utgjorde ej blott hos hellenerna utan ock hos många andra folk på skilda håll på jorden det egentliga offerämnet åt de döde, tills det mer eller mindre utbyttes mot andra lifskraftämnen, framför allt vin eller andra berusande drycker. Ty icke allenast animaliskt blod utan äfven vissa växters lifssaft, särskildt »drufvans blod»,¹ hafva af folkföreställningen uppfattats såsom lifssubstans, lif, ja själfständiga väsenden: »makter» eller till och med gudar. Så var förhållandet med vinet hos hellenerna, med mjödet hos nordborna, med somadrycken hos hinduerna, ja, med flugsvampextraktet hos åtskilliga sibiriska folk.

Det är ingalunda endast en gammaltestamentlig uppfattning, att, såsom det heter i tredje Mosebok, allt animaliskt lif är i blodet, den råder all jorden rundt. Hos vårt folk benämnes blodet ofta *makten*, ett ord som äfven användes om naturdämonerna: om älfvor, rå, neck o. s. v. Blodet är kroppens makt, och likasom enligt första

¹ 1 Moseb. 49,11; 5 Moseb. 32,14.

Mosebok Abels blod ropade af jorden, så anklagade ännu under medeltiden vid den s. k. bårätten den dräptes blod banemannen.

Nästan lika vidsträckt som blodet betraktas såsom det animaliska lifsåmnet, nästan lika vidsträckt råder ock föreställningen om en väsensförening genom blod. Jag har omtalat Xenofons förbund med trakern Seutes. Det var en endast skenbart blodig ceremoni, genom hvilken Xenofon upptogs i det trakiska samhället. Otvifvelaktigt har emellertid hos åtminstone synnerligen många folk en tid funnits, då ett verkligt blodsförbund var det enda medlet för en utanför ett visst samhälle stående — det vill enligt de tidernas uppfattning säga en fiende — att vinna lejd hos denna stam eller hord. Han måste bli verklig samhällsmedlem, hvilket åter var detsamma som att blifva blodsfrände: han måste införlivas. Att denna lag i vår tid icke så ofta kan påvisas, beror på mänsklighetens framåtskridande äfven utanför den västerländska civilisationens eröfringsområden.

Att hafva delat salt och bröd (eller någon annan likartad enklare ceremoni) kan nu ofta nog vara tillräckligt för vinnande af gästvänskap. Emellertid möter blodsförbundet än i dag ej sällan såsom en nödvändig ceremoni vid handelsförbindelser med eller mellan ociviliserade folk. Annamiterna använda så t. ex. icke inbördes blodsförbundet, men vid deras beröring med folken i Kambodja underkasta de sig denna sed. I nordvästra delen af Nya Guinea stå papuas ofta i förbindelse med invånarne på ön Serang, hvilka senare därvid nödgas iakttaga papuas blodsförbundsceremoni. Hos dajakerna sker adoption genom samma rituella blodsutbyte.

Liknande förhållande, som rådde mellan folken eller stammarna, rådde ock en gång mellan dem och gudarne. Den, som ej var gudarnes förvant, var deras fiende. För att tolereras i gudarnes samfund måste man följaktligen antingen härstamma från gudarne eller genom blodsförbund bli deras blods-, deras väsensfrände. Detta är otvifvelaktigt *en* af grundtankarna i de blodiga offren, åtminstone hos relativt mer utvecklade folk och folkgrupper, såsom arier, semiter, centralamerikaner. Härvid möter samma egendomliga, uråldriga och genomgripande åskådning, som så ofta framträder inom

magiens område, nämligen den att väsendet kan *delas* och dock fortfarande är *sammanhängande*: delarna stå i rapport med hvarandra. Man plär kalla detta *sympati*, det är samkänsla. Blodsförbundet medförde genom blodsgemenskapen väsensenhets.

Jag vill sluta med att anföra Robertson-Smiths¹ ord: »Under senare tider finna vi den uppfattningen gängse, att ett födoämne, hvilket ett par människor dela med hvarandra, så att samma substans ingår i bägges kött och blod, är nog för att åstadkomma ett slags helig förening för hela lifvet dem emellan, men i gamla tider synes denna betydelse egentligen hafva tillagts delfåendet af det heliga offerdjurets kött, och det högtidligt allvarliga mysteriet med dess dödande rättfärdigas af den åskådningen, att allenast på denna väg kan det heliga bindeämne erhållas, hvilket skapar eller underhåller ett lefvande föreningsband mellan dyrkarne och deras gud. Detta bindeämne är ingenting annat än det verkliga lifvet hos det heliga och likställda offerdjuret, hvilket lif förmenas innebo i dess kött men i all synnerhet i dess blod, och som alltså i den heliga offermåltiden verkligen fördelas åt alla deltagarne, så att hvar och en af dessa förenar en del däraf med sitt eget individuella lif.»

¹ M. Robertson Smith, Lectures on the religion of the Semites. London 1901.